

V

Péter kora hajnalban befogta a lovakat a szán elé, s fáért ment az erdőre. Jó kemény szánút volt, viszont az éjszakai szél sokhelyütt hóval söpörte be a szántalpak nyomát. Vigyázni kellett a lovakra, mert a vihar a mély szakadékokat is betemette. Egy elvétett lépés, máris zuhan az árokba ló és szán...

A két piros megfeszített hámistráanggal, csengőit rázogtatva törtetett át a fehér torlaszokon. Péter mindenütt mellettük haladt, nem kapaszkodott föl a szánra. Igaz, a ló jobban kiismeri magát, mint az ember, de mégis tanácsos ébernek és elővigyázatosnak lenni.

Ki kell használni az időt. Ha olvadni kezd, akkora lesz a sár, hogy az erdőt nem lehet majd megközelíteni. Meg aztán tavasz beköszöntével a mezőn is elkezdődik a munka, már nem lehet időt szakítani a fahordásra.

Márpedig ha az udvaron nem sorakoznak egymás mellett a gondosan megépített farakások, nem lesz mit fuvarozni a városra, vagyis röviden: lyukas bani sem lesz a háznál...

Az öreg Szabó hátul a csűr mellett fát hasogatott. Akkorákat csattintott a fejszével, hogy a verebek mind elmenekültek közeléből. Ahogy összeaprított egy-két ölnyit, megrakta karját a fával, hogy alig látszott ki a hasábok mögül, s tapogatózva, nehogy megcsússzon a síkos havon, behordta a cserepes mellé.

Tél idején alig akadt elfoglaltsága a magafajta gazdaembernek. Péter elvégzi a nagyobb állatok gondozását, takarmányozását, itatását, kihányja a ganét az istállóból. Az öregasszony meg Zsuzsika etetik a malacokat, major-ságot, elsöprik a havat, fejtik a kukoricát, s amellet

fonnak, szőnek. A családfőnek csupán a tűzifa felaprítása marad, no meg a mások munkájának folytonos kritizálása, a szüntelen akadékoskodás. Nehogy egy pillanatra is elfelejtsék a többiek, ki a gazda a háznál!

Amint a fát lesuppantotta a cserepes mellé, dűnnyögő szidalmakat szórt Mátyásra. Már elmúlt délidő. Pista bát ingerelte, hogy Mátyás semmibe veszi a családi rendet, s dél idején is odatekereg, s ráadásul az ő legmakacsabb ellenségét, Máthé Andrást ápolgatja. Mikor még a sors is azt akarja, hogy kivesszenek az életből a haragosai: Máthé András meg az a tökkelütött Kuri! Az öreg egyre inkább hitt a végzetben. Meg volt győződve, hogy előbb-utóbb Kurira is sor kerül, hiszen olyan kövér, mint egy disznó, nem kétséges, hogy egy szép napon nyakon legyinti a guta.

Kurival három esztendeje csúnya perbe keveredett. Az a tolvaj hájtömeg nagy ravaszul elszántotta vagy öt öl földjét (legalábbis Szabó Pista bá ezt állította), s ebből aztán késhegyre menő civakodás kezdődött. A törvénytevői bölcsességet dicséri, hogy számtalan tanú, telekönyvi szakértő meg mindenféle családi végrendelet föl-sorakoztatásával már-már tengeri kígyóvá terebélyesedett pert végül egyikük sem nyerte meg. A bíróság salamoni logikával megfelelte a szóban forgó földdarabkát.

Ellenben ügyvédnek, bíróságnak, bélyegekre s egyéb kiadásra fizettek annyit mindketten, hogy abból két holdnyi kitűnő földet vásárolhattak volna.

Azóta komásodott annyira össze Kuri és Máthé. Addig nem is tudták, hogy valaha együtt mulattak egy keresztelőn, s így, egy kis jóindulattal, félig-meddig komaságba is keveredtek.

S lám, az élet most igazságot szolgáltat, maga tapossa el a hamis úton tévelygőket. Előbb a bíróválasztáson szenvedtek vereséget Máthéék, most meg a csapások ideje köszöntött rájuk.

Beteljesednek az idők; ki-ki elnyeri, amit megérdemel...

Egyes-egyedül az ő fia ellenkezik a sorssal, avatkozik az élet rendelésébe. Tulajdon édes gyermeke szegődik ellenségei mellé.

No dugja csak haza az orrát! – csiholta az öreg Szabó a mérgét. Erősen ki volt a fiára.

De a doktor késett.

Ahogy az öreg becipelt egy nagy öl fát, a menyecske, Zsuzsika, szinte észrevétlenül surrant ki az ajtón. Pista bá futó pillantást vetett rá, úgy tűnt, mintha könnyek csillogtak volna a fiatalasszony szemében.

Nem szerette, ha durcás arcokat vagy könnyes szemeket látott maga körül.

Odaszólt a feleségének, aki a tűznél kotyvasztgatta az ebédet.

– Ennek már megint mi baja?

Szabóné egy fakanalat megmerített a fazékban, s szűr-csölve kóstolgatta a levest. Jó ürügy volt, hogy ne kelljen nyomban válaszolnia az urának.

Pista bá másodszor már hangosabban kérdezte:

– Mi baja a menyecskének? Miért bög? Azt kérdezem!

A vénasszony sót dobott a fazékba, megkavargatta a levest, s újra kóstolgatott. Nem felelt.

A férfi nekiberzenkedett:

– Ki a vénisten bírja ezt tovább? Egyszer az egyik bög, mert talán ránézett a kakas, másszor a másik vinyonyog... Soha az én házamban békesség nincsen. Tudjátok meg, hogy nem tűröm tovább! Nem bírom! Aki folyton prűnyög és kesereg, költözzék el az én házamból! És pusztuljon Mátyás is, a te drágalátos doktor fiad! Ne is lássam! Takarodjék, ha Máthét visszahúzta a halál tor-kából! Azt a bús egit ennek az életnek!

A felesége csak a válla fölött szólt vissza:

– Megint kezded? Te csinálod a zenebonát, senki más! Az a menyecske nem is sírt. Miért hogy sírna?

Pista bá nem hagyta magát:

– Láttam, a saját szememmel! Vagy azt képzelitek, hogy vak vagyok? Hát ki vagyok én ennél a háznál? Nekem ti nem köthetitek bé a szememet! Tudni akarom, miért sírt a menyecske! – tagolta, ropogtatta a szavakat. – Mert én rendet akarok a házamban!

A vénasszony megvonta a vállát:

– Képzelődtél...

Az ilyen beszédek legjobban ingerelték Pista bát. Semmi sem hozta ki jobban a sodrából, mintha bugyutának vagy együgyűnek nézték. Pipája szárával nagyot kopantott az asztalra, szerencse, hogy nem tört el.

– Hallj oda! Képzelődöm! Hát mi vagyok én, próféta vagy alvajáró? Hova tűnt az a menyecske? – Felrántotta az ajtót, és elkiáltotta többször is a menyé nevét: – Zsuzsika! Zsuzsika!

A szólításra néhány tyúk kirregése felelt.

Az asszony kisvártatva csendes hangon megjegyezte:

– Kiálthatsz.

– Tán megsiketült?

– Elment itthonról...

A férfi becsapta az ajtót.

Ezek a fehérnépek kibabrálnak vele. Titkolóznak.

– Elment! De én tudni akarom, hova ment! Majd csinálom én rendet köztetek! Az én házamnál békességnek kell lennie! Nem tűröm, hogy sírjon a menyecske! Mi oka volt rá? Bántottátok?

De Mányi nén, akár a fal, süketnek tette magát. Többé egy szót sem bírt kivájni belőle az ura. Ilyen ez, ha egyszer megmakacsolja magát, akár a csontjait is pozdorjává zúzhatják, meg sem mukkan!

Már vette a borzos, viharvert fekete kucsmát, hogy kinéz az udvarra, de eszébe villant valami, és visszaszólt:

– Hát Jolánka?

– Mi bajod vele?

– Hol van Jolánka?

– Úgy látszik, ma nem nyugatsz a menyeidtől – tüskéskedett Mányi nén.

Ráförmedt, mert nem szerette a mellébeszélést:

– Azt kérdeztem, hol van Jolánka?

– Hát hol lenne? Bent, Az első házban.

– S mit csinál?

Ej, hogy mennyit ákácoskodik ezen a napon az ura! Hol Zsuzsika, hol Jolánka botlik az eszébe.

– Mit hogy csinálna? Olvas.

Ettől megint forrásnak indult Pista bá méltatlankodása:

– Olvas, mindig csak olvas! Hogy szúrnák már ki a két szemét a betűk!

Csitította halkán az öregasszony:

– Csendesebben. Van nekem fülem.
– Én meg fűtsem neki az első házat, hogy ő olvasni tudjon a jó melegben! Mért nem hajlandó kijönni ide közénk? Nem szeret minket!

Mányi nén riadtan intette hallgatásra.

Az öreg rá se bagózott, fújta a magáét:

– Úri kisasszony volt! Városi! De ha nem érzi jól magát, menjen haza az apjához! – békétlenkedett. Rémült szemek meredtek rá:

– Tégy lakatot a szádra. Még meghallja!

– Tán a saját házamban hallgassak? Hát már beszélni sem szabad? Ki vagyok én? – Nem lehetett bírni vele.

S ki tudja, hová ragadta volna az indulat, ha épp ezekben a feszült percekben be nem kanyarodik a fával roskadásig megrakott szán. A lovak dús párát fújva, reszkető inakkal vontatták be terhüket az udvarra.

Ekkor az öreg visszatért, kucsmáját méltatlankodva az ágyra hajította. Morgott magában.

Mányi nén ösztönösen megérezte a cselekvés pillanatát, félig ura felé fordulva, nyíltan, egyszerűen az arcába nézve, megszólalt:

– Nem kell haragudni arra a szegény menyecskére, te István. Ő szegény nem hibás.

Az öreg fölkapta a fejét. Nézte ő is a feleségét. Ez már más, ha ilyen békülékeny hangon szól hozzá az asszony. De mért nem kezdte mindjárt így?

– Sze én sem haragszom. Haragszik a rosszféle fene. Miért is haragudnék? Csak tudni akarom, mi baja a menyecskének. Én azt szeretném, hogy békesség legyen a házban.

Péter kifogta a lovakat, bevezette az istállóba, majd levette róluk a hámot, s fölakasztotta az eresz alatt kiálló hosszú, kampós szegre. Pogány hideg volt, átjárta a csontjait. Otthagyta a fával megrakott szánt az udvaron. Befelé indult a házba, alig várta, hogy megmelengesse elgémberedett végtagjait.

Péter már verte a csizmájáról a havat, mikor a vénasszony kibökte nagy bizalmasan:

– Gyermeke akar lenni...

István bá arca fölragyogott; ilyen meglepetésre igazán nem számított. Az első unoka!

Kihúzta szájából a pipát.

– Mi az, hogy akar?

– Hát csak úgy... – Mányi nén nem magyarázkodott.

A férfi kis tünődés után, csak hogy mondjon valamit, megjegyezte:

– A magzatnak nincsen akarata. Az akarat a szülőknél van...

Szabóné mélyen hallgatott. Kintről hallatszott, hogy Péter még mindig a csizmájával bajmóliódik, bármelyik pillanatban beléphetett.

Pista bá leült a cserepes szélére, kissé föllazította pipájában a dohányt, hadd égjen. Aztán azt mondta:

– Akkor hát gyermeke lesz. Na.

– Aratáskor kéne megszületnie.

– Mi az, hogy kéne? A gyermek megszületik, és pontum!

Ezzel ő el is intézte volna a dolgot a maga részéről, de Mányi nén kétkedve ingatta meg keszkenős fejét, s még sóhajtott is egy terheset:

– Kéne... De azért... nem biztos...

– Nem-é? – ütődött meg a gazda. – Tán csak nem beteg a menyecske? Mi baja neki? Sohasem hallottam panaszkodni. Aki beteg, menjen kórházba. A beteg fehér-nép nem való férjhez!

Tovább bogozódott volna a szó, ha be nem nyit Péter.

Mély csend fogadta. Ő csak szétnézett, nem kérdezett semmit, odahúzódott a kályha mellé, s irigykedő pillantásokat vetett az apjára, akinek kellemesen sütögette a hátát a tűz. Jól van dolga a vén zsarnoknak – méltatlankodott magában. – Napestig csak parancsolgat kemény szavakkal és gyötri a háza népét. Ez a legirigylésreméltóbb foglalkozás: öregnek lenni. A vének csak dirigálnak, rendelkeznek, akadékoskodnak, szekírozzák a fiatalokat. Tehetik, mert övük a föld: a telekkönyv rubrikái pajzsul szolgálnak nekik. Meg Mátyásnak is könnyű, neki is jól megy sora. Csak kecmereg a felesége szoknyája mellett, duruzsolja fülébe a szép szavakat, de nem ismeri, mi az, amikor az erdőn az ember keze már-már hozzáfagy a jeges kérgű szálfához. Be szívesen cserélt volna vele... Aztán megdobbant a mellkasa s érezte, hogy egész teste fölmelegszik. Vajon itthon van-e Jolánka? Meg sem kér-

dezheti, hiszen olyan távol vannak ők egymástól, mint két csillag az ég ellentétes sarkain; annyira más világ az, amelyből a szépséges asszony ragyogva idehullt, s azonkívül is: testvérenek a felesége. Az apja, amilyen mindent firtató, hegyes szemű ember, nyomban a szívébe látna, és gyanút fogna. Már a gondolattól lángba borult... Nem is vágyott többre: csak nézni akarta, magába szívni azt a bódító illatát...

Az apja megszólalt, s hirtelen szétfújta az ábrándképek játszadozó finom ködét:

– Akkor hát baj van a menyecskével. Majd segélünk rajta. Ki segélne, ha nem mi? S miért él az ember, ha nem azért, hogy a mások baján segéljen?

A fiatal férfi, ahogy belépett, nyomban felfogta a szavak értelmét, s fülig pirult. Lám, az apja is az ő véleményén van – gondolta tévesen. – Akkor hát bátran beszélhet arról, ami a szívet nyomja:

– Eleget mondtam neki, hogy vigyázzon, a keservét neki! – zúgolódott. – De ez a Zsuzsika olyan, hogy ha a férfi melléje bújik, hát... Az eredménye pedig, hogy most gyermeke akar lenni. Éppen az hiányzik nekünk.

Egy gyermek.

Péter rosszul számított, szót vétett. Az apja eleven szikraként pattant föl ültéből, s akkor sem horkanthatott volna nagyobb, ha torkon szorítják:

– Híjj, azt a pucéron világra jött mindenségedet! Mit beszélsz, te? Hát mi vagy te? Állat? Még az se vagy, mert az állat is szereti a kölykit!

Péter visszahőkölt. Két szeme, melynek csalókan ártatlan színét valamelyik nagyanyjától örökölte, kerekre tágult a meglepetéstől, s elüvegesedett fénnel csillogott. Hát akkor mit akar segíteni a menyecskén az öreg? S bár meghökkent apja váratlan hangváltásától, tisztában volt a maga igazával. Szögletes gesztusokkal magyarázott, bizonygatta a maga álláspontját, mely – úgy vélte – a napnál világosabb:

– Most szülessék egy. Esztendőre aztán a második. Ha belejön az ember, a harmadik se késik soká. A menyecske, ha hagyja a férfi, nem képes vigyázni, elveszti az esztét. Maga az úristen se bírja megállítani a szaporodást. Mi az ember? Nyúl? Hogy csak szaporítson ész

nélkül? De mondja meg keed, ha már olyan nagyokos, hogy vénségemre, ha a gyermekek felnőnének, megházasodnának vagy férjhez mennének, hova az istenbe oszszam én azt a néhány darab földet? Vagy csináljak kúrust a gyerekeimből? Zsuzsika része, amit hozott, nem számít. Mi az a pár keskeny földszalag? Nem birtok az ma már. Bezzeg, ha Mátyással nem öli keed az eszit, s nem járhatja drága iskolákba, talán lehetett volna gyarapítani a földeket...

Az apja vértelennek tűnő, sötét arcán idegesen rángatóztak az izmok, egész teste megfeszült, támadásra és védekezésre készen.

– A teremtésedet, te! Hogy omolna rád a csillagos ég! Nekem ne szöktesd az eszedet, mert kell a gyermek! Ez a törvény, s ne próbálj beleavatkozni, mert velem gyűlik meg a bajod! Kitaposom a beled, ha valami történik azzal a magzattal! Az én onokámmal...

Előbb egy helyben toporzékol, mintha csizmája sarkával a tapaszos földet akarná minél keményebbre döngölni, majd villámgyorsan megperdült a sarka körül, s elszáguldott.

Ekkor meg az eddig összezsugorodva hallgató Mányi nén támadt a fiának:

– Elment! Láttad, hogy elfutott?! Miért is nem tudsz te féket tenni a nyelvedre? Ismerheted, milyen bogaras vénember! Mit kezdjek most az ebéddel? Egyszer Mátyást lesem, hogy jön-e már, máskor téged várjalak haza az erdőről vagy az apád felbukkanását figyeljem... Meg sem kellett volna mondani neki...

Erre a szóra Péter szemöldöke rándult össze:

– Hát ki mondta meg, azt a jóistenit! Ejisze én lefetyeltem neki a Zsuzsika bajáról? Éppen én! – S ő is füstölögve csattintotta be maga után az ajtót. Csakhogy nem az utca felé vette az irányt, hanem hátra sietett az istállóba, kóstit gyúrt a lovak elé, majd, miután jól megtömté a jászlat, maga is beleheveredett.

Egy idő múlva gyakrabban ütötte fel benne a fejét a megbánás: minek is kellett neki olyan sürgősen megházasodni? A szívét emésztő szenvedélyre, mely annak idején Zsuzsika felé kergette, egyre homályosabban emlékezett. Az idő elkoptatta az egykori lángot, már azt sem

volt hajlandó beismerni, hogy belepusztult volna, ha Zsuzsikát nem vezetheti pap elé. Pedig akkoriban, ha egy nap nem látta a leányt, éjszaka elkerülte a szemét az álom, s csak forgolódott az ágyban. Ha pedig nagynéha előfordult, hogy Zsuzsika másik legénnyel perdült elsőnek táncra, Péternek az étel sem kellett egy hétig, úgy emésztette magát lekókadott fejjel. Ma már hiába próbál magyarázatot keresni, hogy mi is történt akkoriban vele, miféle bűbáj kerítette hatalmába, s mit szeretett olyan forró epekedéssel azon a fehérnépen. Hiszen be kellett látnia, hogy Zsuzsika semmivel sem különb, mint akár-melyik más asszony a faluban.

Nem is volt rendes dolog az a nagy szerelem! Bár nemigen hitt az öregasszonyok babonáiban, saját esetében mégis hajlott a gyanúra, hogy valamilyen boszorkánysággal „csináltatta” meg őt Zsuzsika.

Minap, alig pár hete, amint a porlepte naptár után tapogatott, egy hajtincsre akadt a mestergerenda fölött. Kezébe vette, nézegette, s gyökeret vert benne a meggyőződés, hogy a hajfűrtöt Zsuzsika tette oda. Sőt, ahogy tűnődve tovább vizsgálta, arra is emlékezett, hogy egyszer a leány levágott néhány szálát az ő hajából. Milyen boldog volt akkor! Hagyta. Azzal a tinccsel csinálhatott valamit a leány, – azért sanyargatta ő t olyan emésztően a szerelem.

Péter, amikor rábukkant véletlenül az értékét veszített emlékre, nyomban a tűz lángja fölé tartotta. S ahogy a lángok martalékává lett, hamarosan meg is szűnt benne a szerelem, elpárolgott a veszett égedelem. Hát igazi érzés az, amelyet el lehet hamvasztani a tűz lángja fölött egy hajtincsel? Hát nem asszonyi praktika volt az egész? S most még gyermek is legyen ráadásul! Azt már nem!

Mert képzelje csak oda valaki Zsuzsikát Jolánka mellé!

Ó, Jolánka egészen más...

Milyen kellemes áramlása van még a leheletének is! Beszéd közben nemegyszer csapott az arcába, olyankor azt hitte, esztét veszti s kiszalad a világból.

Hát még az a fehér porcelánbőre!

Látta egyszer egy reggel a mellét, amikor mosdóvizet vitt be neki.

Ha feltűnés nélkül tehette, készségesen szorgoskodott a sógorasszonyka kiszolgálásában. Kicsit együgyű, ártatlan furfanggal csinálta: előbb bevitte az üres mosdótálat s elhelyezte a támlás széken, aztán egy másik fordulóval bevitte a meleg vizet, majd, miután beöntötte a zománcos pléhtálba, kezével meglocsoztatta, persze legtöbbször forrónak bizonyult, akkor aztán egy másik fordulattal ismét hideget vitt. Majd külön a szappant, külön a törülközőt. Hosszasan topogott az asszony körül, s lopva sóvár pillanásokat vetett feléje.

Olyankor Jolánka rendszerint már pongyolában álldogált a tükör előtt, a haját rendezgette. De megtörtént az is, hogy hosszú hálóingében épp akkor bújt ki az ágyból, amikor Péter benyitott hozzá, kezében a mosdótállal. A hálóing felcsúszott, de Jolánka ügyet sem vetett rá, talán nem is vette férfiszámba a sógorát.

De egyszer, amikor Péter erősen rajtafelejtette a szemét – észre kellett venni. Jolánka elpirult. S többé nem engedte, hogy reggelenként mosdóvizet vigyen be neki. Hevesen tiltakozott: nem kívánja, hogy kiszolgálják!

A férfi szomorúan lógatta a fejét, bánkódott.

Hát igen, az uraknál minden másképpen van...

Amint így kalandoztak nyugtalan gondolatai, s képzelete szötte a színes vásznat: egyszerre megcsapta orrát a savanykás, pessedt trágya- és hűgyszag. Hirtelen elhatározással felült a jászolban.

Menekülni kellene innen! De hová? Nem nagyobb ő ebben a széles nagy világban egy hányódó gombostűnél, s még sincs hová eltűnnie!

Sietve fölszaladt a takarmánnyal teletömött pajtahijára, lyukat vájt a szénába, s belefúrta magát. Nehéz, szinte fudokló lélegzéssel szívta be a száraz széna illatát, mely virágokkal pompázó nyári rétet idézett föl benne. Addig bóbiskolt ott egymagában, hosszas képzelgéseibe belefáradva, míg a takarmány jó melegében elnyomta az álom...

Szabóné egy darabig még vesződött a cserepes vasán darvadozó fazekakkal – elkapta a fedőt a fővő tejről –, várta, hogy előkerüljön valaki az övéi közül. Mivel senki sem jelentkezett, bekiáltott Jolánkához a szobába:

– Lehet jönni ebédelni, lellem...

Jolánka már régebben letette a könyvet, még amikor az apósa komisz megjegyzései elhatoltak a füléig. Sértettek és megalázták a szavak, előbb az ajkát harapdálta és könny szökött a szemébe, aztán fölemelkedett ültéből, s a körmét kezdte rágcsálni. Hosszan elnézte a havas téli tájat, lába szinte gyökeret vert az ablak mögött. Hogy őt nem érti meg Mátyás! Miért szolgáltatta ki szegény fejét ezeknek a szörnyű embereknek? Miért nem költözik városra, ami a nyugodtabb, kényelmesebb, boldogabb életet jelentené? A szoba lassanként kihűlt, a kályhában leszakadt a tűz. Dideregve gondolt arra, hogy Mátyás egyáltalán nem szereti őt, s csupán hálából és becsületből vette el feleségül. S hiába próbálta elhessegetni magától a gyanakvást, belopta magát a lelkébe, nem tudott szabadulni tőle.

– Köszönöm! Nem kérek ebédet!

Röviden felelt az anyósa hívására. Hangja kimért volt és tartózkodóan rideg, de sírás görcsölt a torkában.

Mányi nén nekibátorodott, és megnyitotta az ajtót:

– Hogyne ebédelne, galambocskám? Hát miért törtem magam egész délelőtt, hogy jó étel kerüljön az asztalra?... Vagy amiért Mátyás késik? Ó, azért egyet sem szabad bánkódnia. Hagyja csak az ördögbe, majd hazakerül. Férfiembernek dolga van napestig, nálunk ez így szokás. A férfinak minden fontosabb az ételnél, az megy a maga útján, a dolga után...

A fiatalasszony szépen ívelt válla fölött elutasítóan nézett vissza. Tele volt keserűséggel. Elszánta magát, nem tűri tovább, hogy ezek a parasztok lépten-nyomon beléje törüljék a mocskos csizmájukat! Ökleit összeszorította, szeme ellenségesen villant, és erélyesen toppantott:

– Mátyás? Mit keres ő ebben a faluban? Ebben az elesettségben? Muszáj neki itt élnie? Nem akarom, hogy itt veszttegesse el napjait!

Erélyes hang volt.

Meg is szeppent tőle Mányi nén. Óvatosan, mintha most is arra vigyázna, nehogy a menyét megzavarja, becsukta maga mögött az ajtót. Csak akkor mert fellélegezni, mikor már egyedül érezte magát a pitvarban. Ülbe tett kezekkel, egykedvű arccal állt a cserepes előtt. Előbb révedt tekintettel vette célba a moslékoscebet, majd

nesztelenül, alig észrevehetően kopogtak tudata ajtaján a gondolatok. Keringett körülötte a ház, a szanaszét heverő székek, a hasason dülleszkedő cserepes, úgy érezte, szédül és meg kell fogóznia.

Istenem, milyen furcsa az élet.

Lám, kedvenc fiát, Mátyást is hogy elszakította az ő anyai szívetől az iskola. A más élet... Vagy talán éppen ez a komizkodó, szeszélyes asszony, aki bent a másik szobában odacövekelve áll az ablak előtt, s ki tudja, mi-féle gondolatokat forgat szőke sörénye alatt?! Pedig Mátyás kisgyermek korában szakasztott olyan volt, mint az anyja: bogárszeme, keskeny, apró szája, mint Mányi nének fiatal korában, s még a mosolygása is éppolyan halvány vonalakkal nyílt meg az ajka körül.

Azóta színt váltott a haja. Szeme sötét, mélyre néző, a szája körül a vonások inkább keserűségről tanúskodnak. Milyen idegenek lettek a gondolatai is! Mányi nén nem éri föl ésszel, nem is próbálja megérteni, csak tűnődik a változásokon. Bonyolult, idegen világot hozott magával Mátyás ebbe az alacsony mennyezetű, vastag mestergerendás szülői házba.

Az akkori fiát talán a világon mindennél jobban szerette, jobban a saját életénél is. Ó, istenem! Hiszen most is éppen úgy szereti ő Mátyást, csakhat nemigen érti meg, s kicsit tart is tőle. Hányszor kívánczozott a nyelve hegyére a „doktor úr” megszólítás, s bizony nemegyszer nehezeére esett lenyelni...

Valamivel később hazavetődött a házigazda. Úgy látszik, közben kiszellőztette a mérgét, s az éhség is hajtotta. De nem a ház felé irányultak a léptei, a favágótuskóhoz szaporázott, s folytatta a hasogatást. Persze, folyton az ebédre gondolt: nagy úrt érzett a gyomrában. Hogy éppen ebéd előtt kellett kirobbannia annak a szóváltásnak, – ott ette volna meg a fene! Mégsem ment be a házba, röstellte. Hogy éppen a felesége elé vigye a vereségét? Olyan nincs!

Inkább inaszakadtáig vágja a fát...

Az idő gyorsan telt. A téli nap hamar fátylat vont a komor ég orcája elé. Végre Mátyás is előkerült, éhesen, akár az apja. A hosszú útról érkezők fáradsága és törő-

döttsége látszott rajta. Kemény idegeket, türelmes kitarást és sok-sok időt igényel az emberek rábeszélése: gondolják meg a dolgot, álljanak a szervezkedés ügye mellé. A rengeteg beszéd, a nap nap után eldarált azonos mondatok jobban kifárasztották, mintha betegekkal vesződött volna napestig.

Mostanában kezdte fölismerni, hogy az egészséges ember ostoba érveivel, szűk észjárásával, földhözragadt gondolkodásmódjával mennyivel fárasztóbb a betegnél. Egyre inkább rádöbbsent, lehetetlen megértetnie ezekkel az emberekkel például azt, hogy miért volna szükséges a faluban egy gyógyszertár. Hiába teszi ki a lelkét: senki sem hajlandó komolyan venni. Mint az eszelősre bámulnak rá az emberek, nem értik, miért kell sürgősen segíteni a jelenlegi helyzeten. Mintha a holdból pottyant volna ide közéjük. Igaz is, miért kell erélyes harcot kezdeni a tuberkulózis ellen, amikor Nagy János apja is abba pusztult bele, s minden bizonnyal a nagyapját meg a dédapját is szárazbetegség döntötte a sírba? Azzal a cinikus, elátkozott érveléssel szemben, hogy előbb-utóbb valami módon úgyis meg kell halnia minden embernek, – meddő marad a bizonykodás.

Belefáradt már s fogytán volt a türelme. Légvárnak tűnt mindaz, amit nem is olyan régen még könnyen megvalósítható tervnek vélt. Talán mégis a feleségének lesz igaza? Egyszerűbben és realisabban ítéli meg a dolgokat, mint ő?

Mégse akart szembenézni a tényekkel. Elhessegette magától a kétségei közt felbukkanó gondolatokat, s kitért a válaszok elől.

Ma különösen elnyűtt orcával állított haza, s amint meglátta az apját a tuskó mellett, hozzája lépett. A vénember lesújtott a fahasábra, nem vett tudomást a közeledtéről. Olyan erővel esett a hasogatásnak, mintha a túlvilági üdvössége függött volna a buzgalmától.

– Apám! – szólalt meg Mátyás, miután kicsit elnézte a nekihevíült vénember igyekezetét.

Már első pillanatra észrevette, hogy valami rendkívüli történt a háznál.

Kisvártatva kimondta:

– Úgy gondoltam, jobb, ha elköltözünk...

A konok, semmibevevő hallgatás kihozta a sodrából: fejébe szökött a vér. Valóban kibírhatatlanok ezek az emberek! Az apja sem különb a többinél; ha valami nem tetszik neki, egyszerűen süketnek tettei magát.

Hirtelen gondolt egyet, serényen megfordult a sarka körül – csakazértis elköltözik az apja házatól! –, és idegesen türelmetlen mozdulattal nyitott be a szobába, anélkül, hogy a pitvarban odaköszönt volna az anyjának.

Jolánka azóta is szoborként állt az ablak mögött.

Az anya szomorú szemekkel kísértette a fia szeleburdiszkodását. Elvárta volna, hogy legalább egy jó szót vessen neki; annyit, amennyit a kutyának szokás. Aztán felsóhajtott, és porciózni kezdte az ebédet az előkészített tányérokba. A fiatalok, Mátyás és Jolánka bent étkeznek az első szobában. Ott már megterítette az asztalt.

Mosdótál várta Mátyást, tele vízzel, előkészített illatos szappan és érdes, háziszótt törülköző. A víz jólesett a bőrének, lehütötte és fölfrissült tőle. A törülköző pedig, amint jó erősen megdörzsölte vele az arcát, megmozgatta a vérét. Közben az étel az asztalra került. Az anyja olyan nesztelenül hozta be, észre sem lehetett venni az iparkodását.

– Te még nem ebédeltél? – csodálkozott rá a feleségére.

Jolánka egyenesre feszített, merev derékkal megfordult, szembe az urával. Furcsa volt a tekintete, bánatos és számonkérő, könnyörgő és szemrehányó. Arcára halvány árnyékokban üledett le a mai nap sok gyötrelme, kínlódása. Kitört belőle a keserűség:

– Miért? Talán már nem is akarsz velem ebédelni? Már az is terhedre van, ha asztalhoz kell ülnöd velem? Tessék: ebédelj egyedül! Köszönöm szépen, én nem kérek! Nem akarok a terhedre lenni. Jól vagyok lakva ebéd nélkül is, éppen torkig vagyok!

Mátyás szeme kerekre tágult, majd összeszűkült, arcán az izom megrándult, s kezében megállt a kanál. Ez már igazán végső erőpróbája az idegeinek. Jolánka hirtelen támadására, a merész kihívásra nem volt elkészülve. Csak nehezen bírta fékezni fölindulását, miközben görcsösen szorongatta a pléhkanál nyelét.

– Miféle beszéd ez? – remegett a hangja.

Jolánka egész arca szoborszerűen dermedt volt, csupán az ajkai mozogtak, mintha öntudatlanul ejtené a szavakat:

– Tudom, hogy nem szeretsz! Az ilyesmit nem lehet sokáig titkolni! Kár is tettetned magad, Mátyás, tehetségtelen színész vagy, viszont nagyon hálás ember. És ez igen tiszteletre méltó jellemvonásod. Csak éppen arra nem gondoltál, hogy a hála néha romlásba döntheti a másik életét. Pont azért, akinek szól. Tökéletesen átlátok rajtad.

– Megpróbálta gúnyosan elhúzni a száját, rideg, főlényes és cinikus akart lenni. Szemei azonban nem engedelmeskedtek az akaratának, s míg arcának vonásai valóban főlényt és mindenre elszántságot árultak el: a szemei perzselő villanásokkal lobogtak.

A megfeszített idegtornát nem bírta sokáig. Nyelt s kapkodott a szavak után. Aztán szája egyszerre sírásra rándult, mint a megalázott gyermeké. Semmi sem vehetett gátat a szemrehányások özönének:

– Most, ahogy beléptél az ajtón, elárultad magad! Meg sem csókoltál, ha nem szeretetből, legalább kötelességből. Már azzal sem törödsz! Úgy nézel engem, mintha levegő volnék, tudomásul sem veszel! – Csipkével szegélyezett fehér zsebkendőjébe temette arcát, úgy itatgatta záporként potyogó könnyeit.

A zokogás kijózanította Mátyást: idegfeszültsége engedett. Félbehagyta az evést, s kényszeredetten mosolyogni próbált. Az ablakhoz lépett, megsimogatta az asszony remegő kezét.

– Kis csacsi. Miket nem forgatsz a fejedben? Miket beszélsz! Hiszen olyan fáradt vagyok. Ki értené ezt meg, ha nem te?

Jolánka e pillanatban ösztönösen megérezte, hogy felülkerekedett, s még jobban nekibátorodott. Fölpillantott a zsebkendőből, s támadóan folytatta:

– Értselek meg!... De mit értsek meg? Hogy mindeféle ostobaságokkal kimeríted magad? Mire való ez a fáradtság? Miért hajszolod magad? Élhetnénk kényelmesen és boldogan, mint más orvosok, önálló rendelővel. De te mindent eldobsz magadtól! Eszednél vagy? Néha attól félek, hogy nem vagy egészen normális!

Ennyire sohasem ragadtatta el magát.

A férfi ámulva nézte. Nem talált szavakat.

Az asszony pillanatnyi szünetet se tartva darálta keserűségét:

– És én szenvedjek a te örületed miatt! Hát miért? Miért kell nekem ebben a pokolban szenvednem? Ki és mi kötelez engem erre?

Mátyás előtt forgott a szoba. Már csak a hangokat hallotta, értelem nélkül. Mire újra összeszedte magát és követni próbálta a mondatokat, szelídebb és halkabb sirámok súrlódtak a füléhez:

– Sokat gondolkoztam fölötted, van rá időm bőven, reggeltől estig egyedül vagyok, magányosan. Elhiszem, hogy neked nem szenvedés itt ülni a faluban. Te megszoktad a káromkodásokat, a durvaságokat. De én nem vagyok hajlandó senkinek a rongya lenni! Értsd meg! Nem bírom tovább!

Az orvos alig észrevehetően bólintott:

– Nem tűröd... Nem bírod...

Jolánka kiegyenesedett, már nem sírt:

– Igen! Ha nem változtatsz az életünkön, én... én elpusztítom magam!

Újra zokogás, hüppögő szipogás és csuklás.

– Az apád ma is... Ha hallottad volna...

Mátyás orvos volt, megértette a helyzetet. Próbált gyöngéd lenni, és vigasztalva simogatta felesége bársonyos, puha bőrű kezét:

– Elköltözünk innen. Már szoltam is az öregnek – mondta.

S milyen a kétségek és keserűségek hínárjában vergődő asszonyi lélek? Erre a szóra Jolánka nyomban fölkapta csüggedt fejét, felvillanó örömmel tekintett az urára, még mosoly is csillant a szája mellett:

– Jaj, Mátyás! Drága Mátyás! Te mondtad ezt? Igazán te mondtad? Mondd még egyszer! – Karját a férfi nyaka köré fonta, s egész testével ránehezedett.

Az orvos is mosolyra derült.

– Igen! Meguntam már az apám különködéseit. Az én idegeim sem bírják. Elég volt, igazad van.

A mondatok hamar elfűjták a feszültséget. A hang közvetlen, barátságos, meghitt lett köztük.

– Ugye, milyen rémes? – mondta Jolánka.

– Persze. Annak, aki nem szokta meg.

– Én félek tőle – vallotta be az asszonyka.

– Ez túlzás. Félsz? – Mátyás nevetgélt.

– Nagyon – bólogatott aprókat az asszony.

– Félni éppen nem kell – legyintett a férfi.

– Mindig azt képelem, hogy nekem ront és megöl...

Jolánka nem beszélt egészen komolyan, kis kényeskedés volt a hangjában.

Mátyás csóválta a fejét, s arca borúsabb lett egy árnyalattal.

– Sokat káromkodik, ez biztos. De hát nem ő az egyetlen. Majdnem mind ilyenek. Nyersek, darabosak, durvák, Pedig nem rossz emberek, hidd el nekem. Én jól ismerem ő ket, az apámat kivált. Néha olyan a szíve, akár a vaj. Csakhát...

– Félek itt – hajtogatta Jolánka.

– Megteszem a kedvedért, hogy kibérelek egy másik házat.

Az asszony összerezett, kedve elhervadt, s arcára ismét árnyék vetült:

– Úgy gondolod, hogy itt, ebben a faluban? – gyanakodott.

– Persze.

Jolánka fürkészve nézte a férjét:

– És nem költözünk városra?

Ebbe bele lehet ő rülni! Hányszor hozakodik elő naponta a várossal! Bármiről beszéljessenek, ide lyukadnak ki.

Az orvos nehezet sóhajtott.

– Nézd, fiacskám – kezdte ismét az ezerszer elismélt szöveget. Hogy nagy a faluban a tuberkulózisban szenvedők száma. Becslése szerint legalább harminc. A korcsmáros évi forgalma pedig...

Ha valaki Jolánka szemével nézte s az ő fülével hallgatta a dolgokat, valóban valamiféle rögeszmés megszál-

lottságot gyanított a férjében. Mátyás a tuberkulózisban szenvedő betegek számával kelt, s a korcsma évi forgalmával feküdt.

Jolánka képtelen volt végighallgatni. Türelmetlenül közbevágott, kétségbeesetten, mint aki hiába keres menekülést, az utak elzáródtak előtte:

– Engem nem érdekel a korcsmáros évi forgalma! Érted? Nem érdekel! Nem tartozik reám! S ha tudni akarsz: nem érdekelnek a tüdőbajosok sem! Semmi, semmi! Engem egyedül te érdekelsz és a mi sorsunk, a mi jövőnk! De te megszállott vagy! Az! Ki bízott meg azzal, hogy folyton a korcsmárossal piszkálódj? Te nem szeretsz engem, és nem törödsz velem!

Zokogás, fulladozás, izmok remegése...

Mátyás tehetetlenül nézett körül. Próbált vitatkozni, teljesen reménytelenül. Minden kimondott szó az idegeit marcangolta.

– Túlságosan a magad kicsinyes szempontjai szerint nézed az életet. Orvosnak lenni tulajdonképpen hivatást jelent. Az emberek gyógyítását, a társadalom javítását nem lehet anyagi céloknak alárendelni. Nem lehet a te elképzeléseid szerint...

Az asszony olyan feldúlt állapotban volt, hogy talán meg sem fontolta válaszképpen odavetett szavait:

– Nem lehet? És eddig lehetett? Addig lehetett, amíg... Amíg...

Mátyás nyomban megértette. Mozdult a keze, hogy útját állja a halálosan sebző szavaknak, de csak az ujjait tördelte. Alig akart hinni a fülének; homlokán, felindultsága jeleként, kigyúlt a vörös folt. Összeszorított szájjal várta, hogy Jolánka folytassa, mondja ki a jóvátételent. Hogy neki köszönheti a diplomáját! Hogy ő faragott embert belőle! Hogy teljes joggal rendelkezik az élete fölött!

Az asszony azonban elhallgatott.

Talán már meg is bánta kíméletlen gonoszkodását.

A férfi vánszorogva az asztalhoz vonszolta nehézkes testét. Belekóstolt a levesbe: langyos volt, kihűlt. Különben sem érezte már az éhséget. Mégis megpróbálta magába kanalazni az édesanyja kotyvasztotta szegényes, de jóillatú köménylevet.

Jolánka sírása átvert az ajtón, kihallzott a pitvarba. Az öreg Szabó nemrég sündörgött elő az udvar mélyéről egy öl fával, az éhség végtére mégis behajtotta. Fülét az asszonysírás megütötte, a vita is kiszűrődött, s ahogy a szavak elfoszlottak, csak a zokogás tépegette a ház csöndjét, elszántan reájuk nyitotta az ajtót:

– Már ti is kezditek? – s értetlenül emelte tekintetét hol a fiára, hol menyének feldúlt arcára. A fiatalok rá se figyeltek.

– Ki bírja azt elviselni, ha itt mindenkin erőt vesz bögés, ha mindenki bánkódik?

Várta, hogy megszólaljon valamelyikük.

Mátyásra nézett, fölényesen, felülről:

– Hát ebben a házban mindenki uralkodni akar? Mi?

Megint várt egy sort. A fia semmibe vette a célzást.

– Miért rí ez a szegény asszony, he? Én békességet akarok a házamnál, hallod-é!

Úgy látszik, a módszerei ragadósak voltak: most Mátyás némult meg, mint nemrégiben ő a favágó tuskó mellett.

Pista bá megvakarta a füle tövét, fura egy helyzet! Szuszmutolt, piszmozgott a pipájával, mert a pipa a legunalmasabb szerszám ilyenkor. Egyrészt a családfői hatalom, másrészt a családi béke látható jele. Bár ez alkalommal az sem segített, nem oldotta föl a feszes, rideg hangulatot. A csendet megint csak Pista bának kellett megtömnie:

– Mit is mondtál volt, Mátyás, az előbb, amikor hazajöttél?

Mátyás, mint aki nem figyel semmire, annyira leköti az evés, buzgón kanalizott, pedig az étel alig akart lecsúszni a torkán. A pipa szortyogott. Kisvártatva ismét az öreg próbálkozott:

– Azt mondtad volt, hogy elköltözől. Ha jól hallottam...

Mátyásból harapófogóval se lehetett volna kihúzni a szót. Az öreg zavara nőttön-nőtt, egyre topogott, tapodta csizmájával a padlót. Ejnye!... Igazán kár volt benyitnia. Lehetséges volna, hogy a fia nem értette meg a kérdéseit? Vagy rosszul mondott valamit, s megbántotta őket? Elröstellte magát. Sárgás-fakó arcának hegyén halvány piros-

ság derengett: nevetségessé vált. A mondatok botladozva, egymásnak tántorodva döccentek le a nyelvről:

– Hogy az én fiam s az én menyem, az én két kedves gyermekem elköltözzék a háztól? Tán nincs hol aludni s nincsen mit enni nálunk? Lesülne a bőr a pofámról, s nem mernék a falu szeme elé kerülni, megölne a szégyen, halljátok-é. Amíg fedél van az apátok feje fölött, addig nektek is helyetek lesz ebben a házban! Elmenni innen? Soha! Hitvány ember az, hallod-é, Mátyás, akinek nem tetszik a szülői hajlék. Hát nem állítottam bé ebbe a szobába egy kályhát is, ni, hogy legyen nektek? Tüzet is gyújtottam. – Hozzáérintette kezét a kályhához, de a vas majdnem hideg volt, jól eltúrta a keze feje. – Vagy nem elég a tüzelni való? Mért nem szóltok? Sze vágok én többet is. Amennyi kell! – A fiára lesett s félénken, óvatosan Jolánkára. A pipa már égett, s halvány füstkarikák bodrozódtak az arca előtt. De a fagyott csendnek nem akaródzott fölengedni. István bá testén átáramlott a borzongás, hideg és meleg egymást váltogatta, s olyan különösen, hogy beleszédült. Mit mondhatna még?

– Mi sokat dolgoztunk azért, hogy ember legyen belőled, Mátyás – kezdett érzékenyebb húrokat pengetni. – Ezt sohase felejtsd el. Azt pedig éppen nem akarjuk, hogy most, amikor már révbe értél, idegenbe kódorogj. Azt nem! Ülj itthon, hogy lássunk, s örvendjünk neked. Neked is, meg Jolánkának is. Akár anyádat is megkérdezheted. Ha kell, kétszer annyi fát is aprítok, na. – Maga is meghatódott, mert őszintén érezte, amit mondott.

Jolánka szakadatlanul sírt.

Mátyás meg evett kitarтоán.

Pista bá mélyen teleszívta magát levegővel, szívét mázsás kő nyomta. Nem bírta szabadulni tőle, hiába járt a szája, hiába mondott ezt is, azt is:

– Mit szólnának hozzá az emberek, ha Szabó István doktor fia nem férne meg az apja házában? Holott van hely bőviben. Van hál' istennek.

Forgatta a mondatokat, ígéretett, fogadkozott, de a némaság oly fojtogatóan telepedett a szobára, hogy a családfő gyöngé szavai nem tudták elfűjni. Ekkor, Pista bá szerencséjére, a háta mögött megnyikordult az ajtó,

Mányi nén szólott be, aki hiába nyomta fülét az ajtó deszkájához, semmit sem hallott a bentiekből.

– Mátyás fiam, keresnek...

A vénember előbb azt hitte, hogy a felesége őt akarja kisegíteni zavart állapotából, s azért szólítja a fiát. Hálás pillantást vetett feléje, s úgy érezte, nincs is még egy olyan áldott asszony kerek e világon, mint az ő felesége. Már a hangjától megremelegszik az ember szíve. Nem is volt hozzá fogható leány messzi vidéken, amikor feleségül vette. No lám, most sem hagyja a bajban, bólogatott Pista bá, érzései föloldódtak, a pipa is nyugodtan füstölöghetett a szájban, mert a tekintélynek azért meg kell maradnia! Széthull a család, ha valaki nem fogja keményen a kormányrudat. Bizony, egy zsák bolhát könnyebb együtt tartani, mint egy ilyen családot...

– Ki keres, édes?

– Valamiféle gyermek. Ehelyt van, né.

Tízévesnek látszó fiúcskát tuszolt be az ajtóréson. A gyermek megállt, sapkájával ütögette a térdét, de a nagy nekikészülődés közepette mindössze annyit tudott kibökní:

– Izé... Izé...

– Ki küldött? – szólt rá Mátyás.

– Máthé bá.

Az orvos homloka ráncolódott:

– Történt valami?

– Azt üzenték, siessen hamar, Mátyás úr. Baj van...

Pista bá ábrázata elkomorult, megragadta a gyermek karját:

– Ki fia vagy, hé?

A fiú megszeppent, szeme nyugtalanul táncolt ide-oda.

– Az izéjé – csapkodta zavarodottan térdéhez a sapkáját.

– Nafene... Úgy látszik, elfelejtetted.

– Dehogyan... A Cotor Daniláé.

– Úgy. Ügyes gyermek vagy, hallod-é. De azt nem tudod, ugyi, hogy az én fiamat doktor úrnak szólítják? Aztán hogy van az a vén hóhér Máthé? Láttad?

A gyermek szökdécselő tekintete nem bírt megállapodni a szokatlan környezetben, szinte föl se fogta a kér-

dés értelmét. Helyette Mátyás, aki máris készülődött, felelt az apja kérdésére:

– Majd jobban lesz. Igazán a halál torkából húztam ki.

– Hagytad volna, hogy dögöljön meg! Nem érdemel egyebet!

Az orvos elmosolyodott, legyintett:

– Meglátják, ő lesz az én legjobb emberem...

Fél szemmel az apját figyelte. S valóban, a mondat telibe talált: Pista bá máris méregbe gurult:

– Az? Az az akasztófára való? Neked. Majd megismered ő kemét! A hóhér kötelét sem érdemli meg! Ismerem én jól: hajigálhatod akár kaláccsal, az ő kezében csak kő terem, hogy betörje vele a fejed! Nem is tűröm, hogy az én halálos ellenségemet a tulajdon fiam gyógyítgassa! Takarodjon a házamtól, aki...

Észre se vette, s újra rázendített a régi nótára... Mátyás azonban már nem hallhatta, künn az utcán lépkedett sebesen, Máthéék felé iparkodva.

*

A beteg ágya körül nekivadult és hatalmasan lángra kapott a sírás-rívás, ahogy az orvos benyitott az ajtón. Kivált Sári néni látszott vigasztalhatatlannak:

– Meghal az én drága jó uram! Most már biztos, hogy a halál kerülgeti!

Minden szavával az ágyra borult, keserves hajlongások közepette.

Mátyást legelőbb a tömött, fojtogató dohányfüst csapta orrba. Olyan sűrű volt, hogy felhőjén át az alakok is csak kékes színben derengtek.

Felbosszankodott:

– Ki dohányzik itt? Nem megmondtam, hogy tiszta levegő kell a házba?

Ádám Jóska, aki mostanig csak hallgatta a zenebonát, s egy árva szót sem ejtett, hirtelen hátradugta a kezét, s elrejtette füstölgő cigarettáját. Azon igyekezett, hogy a parazsat megölje a falon.

A számonkérő hangra senki sem felelt, de félbeszakadt az asszonyok jajveszékelése. Majd Kuri bá, miután Ger-

gellyel titokban néhány bátorító pillantást váltott, neki-durálkodott, és ártatlan ábrázattal kijelentette:

– Nem dohányzott itt senki.

– Hát ez miféle füst?

Kuri hamar föltalálta magát:

– A cserepes – bökött a sarok felé.

Az orvos még a fejét sem csóválta meg. Keményen beszélt:

– Úgy látszik, annyi a dohányuk, hogy azzal tüzelnek. Megmondtam, hogy tiszta levegő kell a betegnek. Maguk pedig csakazértis bebagózzák a szobát. Kész gyilkosság!

Az utolsó szó borzongást kavart: gyilkosság! Kuri hatalmas teste fölbillent a székről, tokája és tarkója, mint a borzolódó kakaspulykáé, vöröses, majd kékes színt öltött, s szeme nekidüledt az orvosnak:

– Nem dohányzott itt senki, azt a ragyogó egit, ha én egyszer azt mondom!

Egész hájtömege kocsonyaként reszketett. Önérzetesen kiabált:

– Hát szoktam én hazudni? Ki hallott engem hazudni, hadd lám? S miért hazudnék? Ha akartam volna, akár rá is gyújthattam volna, mert abból nekem senki sem parancsol! Az Isten se! – s becsapta maga után az ajtót. Méltatlankodva, maga elé köpködve távozott, valószínűleg tüntetett az orvos ellen...

A beteg láza észrevehetően emelkedett.

Az orvos hosszasan tartotta kezében Máthé csuklóját, s olyan süket csend keletkezett körülötte, hogy szinte hallani lehetett az erek lüktetését. A pillanatok varázslatosan hatottak az ágy közelében álldogállókra, akik dermedt figyelemmel kísérték az orvos minden mozdulatát, s lélegzetüket visszafojtva várakoztak.

Mátyás az óráját figyelte. Szája alig észrevehetően mozgott, számolgatott magában. Sári nén, úgy homályosan, azt gondolta, hogy ez sem csinálja másként, mint Lidi nén. Kuruzslás az egész. Csakhogy az iskolában a hókuszpókuszt jobban ki lehet tanulni...

Aztán, amint Mátyás kiengedte kezéből az erőtlen csuklót, a beteg keze tehetetlenül hullt vissza a pokrócra. Az orvos lehajolt, mélyen meggörnyedve, s a beteg mel-

lén vizsgálgatott valamit, majd roppant szigorral, szemét rávillantotta a háziasszonyra, azt kérdezte:

– Mi ez?

A könyörtelen hangra Máthéné fölajdult, s elsírta magát:

– Most már biztosan meghal! Jaj, istenem, segíts!

– Azt kérdeztem: mi ez? – nyújtotta ki mutatóujját az orvos.

– Hányt, kérem... Az én drága jó uram!

– Hányt. – S olyan komoran nézett az asszony szemébe, hogy az szeretett volna elsüllyedni a föld alá.

– Valami pirosat.

– S mikor?

– Vagy egy félóra...

– Enni adtak neki, biztosan.

Sári nén szörnyülködve csapta össze a kezét:

– Már hogy adtunk volna enni, amikor meg tetszett tiltani?

– Akkor inni adtak!

– Süllyedjek el, ha egy csepp víz is lement a torkán! Sze azt tetszett parancsolni, hogy ne adjunk innya. Jaj, drága fennvaló Isten, vakuljak meg!

Szeppent volt, és kerülte az orvos tekintetét.

– Másképp nem hányhatott.

– Egyszer csak felült, kérem, s kezdte. Mások is megmondhatják.

– Hát a kötést ki bontotta le a fejről?

Sári nén megingott: jaj, rosszabb ez a furdaló lelkiismeretnél! Ahogy faggatózik, keresi a bűnbakot, hogy ki legyen az oka, ha Máthét magához szólítaná az Úr.

Hévvvel bizonykodva tiltakozott:

– Senki, kérem! Száradjon el a két kezem, mint a venyige. Még a közelibe sem lépett senki! Látták ezek az emberek is! – mutatott körbe, s remegett benne minden idegszál, nehogy valaki elkottyintsa a történeteket.

– Úgy? Megáll az ember esze! Értse meg: az nem eshetett le magától!

– Nem is magától, kérem, én azt nem mondom. De egyszer csak odakapott ő keme a kezivel, s letépte. Úgy bizony. – S dörzsölgette a hasát, izgalmában, hogy túlesett a nehezén.

A szemrebbenés nélküli nyilvánvaló hazudozás Mátyást kihozta a sodrából. Alig tudta legyűrni a benne feszülő haragot. Hogy tudnak ezek tagadni, szemet forgatni! Felindultságában az ajkát harapdálta:

– Hiszen a karját sem bírja megmozdítani, olyan erőtlenség. Hogy téphette le a kötést? Most újból bekötözöm, de ha maguk nem hallgatnak rám, akkor felesleges lesz engem harmadszor is idehívni.

Kis szünetet tartott, talán hogy nagyobb nyomatékot adjon a szavainak, s szinte kiabálva rága az asszony fülébe:

– Mert akkor meghal az ura, Sári nén! Érti? Meghal!

A szemét ide-oda forgató Máthéné vastag karja a magasba lendült, mintha repülni készülne, kezét összekulcsolta a feje fölött, s ordítani kezdett:

– Jaj, jaj! Értem én, kérem! Hogyne érteném!

Volt, akit nem ragadott el ez a falakat ostromló kétségbeesés.

Sötétedett: odakünn kékes színt váltott a hó. A téli délután hamar estébe hajlik, különösen a hegyek közt...

Egyikük lámpát gyújtott. A falakon sötét árnyékok rajzolódtak, eltorzult, hosszúra nyúlt emberi alakok s egy-egy szélesre tárt tenyér kísérteties rajza...

Pár perc múlva Máthé András bá éppen olyan idétlen kötések pónyájában feküdt, mint a reggel. Sárgásfekete arca ijesztően hatott a rávetődő lámpafényben, hegyes pofacsontja szembetűnően kiütközött. Olykor nyöszörgött, de értelmes szó nem hagyta el az ajkát. Önkívületi állapotban volt. A test megadta magát sorsának, nem tiltakozott, alig mozdult.

Sári nén, bár kelletlenül, az orvos utasítására kitérte az ablakot. Hideg levegő tódult a szobába. A beteget körülállók csoportja helyet változtatott, inkább a cserepes körül tolongtak, s hátukat melengették. A háziasszony rövid idő múlva megpróbálta becsukni az ablakot, de az orvos nem engedte. A szoba egészen kihűlt. Ekkor Máthé, mintha a túlvilág partjáról tekingetett volna vissza, egyszer-kétszer kinyitotta a szemét. De szólni nem szólt.

Az ablak addig maradt tárva, míg Szabó Mátyás föl nem ráncigálta magára a nagykabátját s el nem távozott.

De még át sem haladt az udvaron, Sári nén máris az ablakhoz perdült és sietve fázósan becsukta.

A hosszas szellőztetés ellenére is érződött a szoba levegőjében az áporodott, savanykás szag. Jólesett a fiatal orvosnak kint az utcán a hóillatú, karcos levegő. A tegnap éjszakai hófúvás után napközben kipihenték magukat a szelek, s most újra kóborgásra készülődtek. Valahol a Várhegy mögött már próbálgatták is szárnyaikat, szúrós hideget söpörtek ki a völgyből, s komiszkodva csapkodták Mátyás arcába.

Az emberek érthetetlen magatartásán töprengett.

Miért hazudott neki Sári nén, akár ha könyvből olvasta volna?

Mi volt a célja a tagadással? Hiszen ő segíteni akar...

Kalapját szinte letépte fejről a nekiveselkedő szél, meg is kellett ragadnia a karimáját. A mozdulatnál kissé oldalt fordult, s szemébe ötlött saját házuk, nem is olyan messze. Az épület körvonalai épp hogy fölsejlettek a korai estében, de az ablakok sárgán és szúrósan néztek farkaszemet a szomszédokkal.

Elkedvetlenedett. Szeretett volna – nem hazamenni. Hova is fordulhatna a terveivel, gondjaival? Ahol a megértés melege fogadná?! Pedig az imént még örvendett magában, hogy hosszas rábeszélés után tegnap végre a tanácsülés határozatot hozott, kérvénnyel fordulnak a megyei egészségügyi osztályhoz: létesítsenek gyógyszertárat a faluban. Persze, ha majd kijön az engedély, keresni kell valakit, aki hajlandó lesz pénzt fektetni a vállalkozásba. Gyógyszerészre és némi tőkére lenne szükség... Húsz kilométeres körzetben nem volt gyógyszertára a vidéknek. Még a jegyző is támogatta az indítványt, pedig az eleve ellene van mindennek.

Délután, amikor fáradtan hazatért, el akarta újságolni mindenkinek a jó hírt. Aztán inkább hallgatott, előre tudta a lesújtó választ. „Ostobaság”, „Hiábavaló igyekezet”, „Mit képzelsz, ki vállalja, hogy ideköltözzék és gyógyszertárat nyisson ebben a rókalyukban? Diplomával a zsebében? Olyan bolondot maga nem talál!”

A szél erősödött. A Mártonffy-udvar magasan csúscsodó fenyőfái felől mély, kitartó zúgás hallszott. A büszke faóriásokkal birkózott a szél...

Sok arc sokféle élet pergett le a szeme előtt, amint magánosan ott bandukolt a csúszós úttesten. Az öreg tanító, a vén „mester”, aki már csak a papoktól elszenvedett örök sérelmeiről tudott beszélni, arról, hogy a legutóbbi egyházmegyei közgyűlésen is semmibe vették az „iskolák névtelen fáklyáit”... Fáklyák!... Istenem, micsoda fáklyák! Aztán meg az iskola fenntartásának nehézségei. A papok azt kívánnák, hogy mialatt ő k bezsebelik a hívektől a busás képét, az államtól meg a negyedévi kongruát: a tanító ingyen végezze nehéz kötelességét az iskola falai között. Áldozatot, hivatást emlegetnek, mialatt ő k megtagadják a halott eltemetését, ha nincs rendezve a kepe. S ezen kívül a segédtanfelügyelővel is mennyit kell vitatkozni, harcolni. Új ember, nem ismeri az öreg tanító érdemeit, füttyül az iskola régi hírnevére.

Máris látja a renyhe, lemondó kézlegyintést:

– Öreg, fáradt ember vagyok én, fiam. Fáradt... Nem is tudom, miért nem küldenek nyugalomba. Megérdemelném.

És a pap? Annak is megvan a maga baja. Legkevésbé a falu dolgai érdeklik. Fűnek-fának a röntgenfelvételeit mutogatja: súlyos epekő gyötri. Mindenfelé a szanatórium dicséretét zengi, ahol kivizsgálták, már csak azért is, mivel egyházi alapítvány s a hívek közös érdeke a szanatórium támogatása, ahol a papokat ingyenkezelésben részesítik. S talán egyetlen dolog volt, ami saját testi nyavalyáin kívül a papot még érdekelte: a kislánya lyukasra csicsonkázott cipőtalpa. Az a lyuk, az volt minden gondolatának, a világról alkotott egész véleményének kiindulási pontja. A lyuk, amelyet pillanatnyilag nem tudott befoltoztatni, mindennél világosabban bizonyította a kormány mostoha bánásmódját a kisebbségi papsággal szemben. Nem folyósították pontos időben az államsegélyt, s mindegyre kitaláltak valamit, hogy újabb meg újabb összegeket vonhassanak le. És a bolti kontó! Akár-hogy szorította, minden hónapban meghaladta az ezrest...

Mátyás félt gondolkozni. Fejében zavarosan úszkáltak a gondolatai, képek kavargtak elébe értelmetlenül, célok lobbantak föl és hunytak ki benne, nem hagyták nyugodni...

Hazaérkezett.

Péter osont utána a szobába. Szeretett elbeszélgetni a testvérével, mert ezek az eszmecserék gyümölcsözőek voltak számára: ezeknek köszönhető, hogy vasárnaponként a cimborák szájátva hallgatták a különös dolgokat, amiket ő mesélt a korcsmában, ha összekoppantak, vagy a kártyázóban, ahol csattogva verték a filkót. Mostanság ő vitte a szót.

De ez alkalommal hallgatag kedvében találta a bátyját. A szobában dermedt hangulat feszengett. Így hát ő kezdte:

– Aztán hány küllőt ad az autóhoz Máthé András bá?

Mátyás úgy nézett rá, mint aki nem fogta föl a kérdés értelmét,

– Miféle autóhoz?

– Hát ahhoz, amelyiket majd venni fogsz.

Az orvos meglepődött:

– Hogy jut eszedbe? – mosolyodott el öccse együgyűségén.

Péter sietett a magyarázattal:

– Hát nem fogsz autót vásárolni? Sze a körorvosnak is van. Eddig maga vezette, minap láttam aztán, hogy sofőrt fogadott. Bezzeg, neki futja.

Mik nem járnak meg az eszét ennek az élénk fantáziájú fiatalembernek!

Persze, szeretne több lenni, mint ami, nyugtalan ember, heves vérű s amellet nagy fantaszta.

A hóbotos álmokat azonban legjobb kiverni a fejéből:

– Vannak, akik a maguk szórakozására valóban autót vásárolnak. Már akinek futja. Pedig az autó nem életcél. Pusztá eszköz. Akinek szüksége van reá s pénze is van hozzá, vásárolhat. Nekem szükségem sincsen, de pénzem sincs.

Kicsit hallgattak.

– Hogy jutott neked eszedbe éppen az autó?

– Csak. Ha neked volnék, én vennék egyet. – S ha merte volna, azt is kimondja: „Nincs neked ehhez az élethez eszed, te Mátyás!” Kicsi megvetés is volt a Péter

tekintetében; mért tanult annyit, ha még egy autót sem akar akasztani nagának? Nem ilyen embernek való a tudomány. Sok példát tudott volna felsorolni, hogy az orvosok általában meggazdagszanak, házakat építenek, teltömik a zsebüket pénzzel. De hát Mátyás élheterlen, az ő esze mindig más ösvényeken kalandozik, nem neki való az uraság, sem a szép finom asszony, Jolánka!

– S te mit csinálnál, ha volna egy autód? – kérdezte az orvos.

Péter felütötte a fejét, szeme fölragyogott.

– Én-e? Egyet se félts, tudnám én, mit csináljak!

Furcsa – gondolta Mátyás. – Egy autó! Hogy is jut eszébe ilyesmi? S ki tudja, miféle álmok kavarnak még a koponyája mögött! Álmok, amelyek messzire röpítik ebből a behavazott, szeles, szűk világból...

– Mégis, mit csinálnál vele? Hiszen ezen a vidéken a rossz utakon nem is igen lehet gépkocsival közlekedni. Nem való az ide, a körorvos is csak néha használja. Még a szekér is elakad, ha sokáig esik az eső. Mit csinálhatnál vele?

Péter olyan mozdulattal legyintett, bizonytalanul, mintha önkéntelen mozdult volna a keze. Szeme megtelt álmodozó fénnel. Jolánkát nézte:

– Tudnám én, ne félj. Vóna nekem eszem hozzá! – S összenéztek az asszonykával, megértően, cinkostársi bizalommal...

*

Kuri bának meg se fordult a fejében, hogy ilyen korán este hazamenjen. Már sűrű alkonyat lepte be a falut, amikor eltávozott Máthé betegágya mellől.

Costin Pavellel behúzódtak egy közeli kapumélyedésbe, onnan lesték Szabó Mátyás távozását.

Már épp ideje volt, hogy az orvos befejezze a beteg-el való bajmólódást, mert Kuri bá lábujjait erősen szurkálta a csizmán átszivárgó hideg.

Várták, hogy az orvostól tisztuljon a ház, nyomban előbukkantak. Costin ugyan a kapu előtt elköszönt s haza-

felé indult, Kuri bá azonban újra beállított szerencsétlenség sújtotta cimborájához. Még jobban pöffesztette mellét, mint azelőtt; harisnyáját hányavetin, nehézkes rándításokkal huzigálta a hasán.

A pipafüstöt valósággal ontotta, mintha szándékosan hívná ki a sorsot Mathé ellen. Füstölt, mint a vulkán, és sértődött hangon fújta a mérgét:

– Azt a megveszekedett teremtesit! Sok esztendőt eltapostam már életemben, de így sohasem jártam! Hogy kikergessenek engem a legkedvesebb komám házából! Az én legbizalmasabb barátom betegágya mellől! Hát ide jutottunk, az istenfáját neki!

Kucsmáját dühösen hajította a kanapéra.

Gergely nagyon megcsendesedett az orvos újabb látogatása után. De Kuri szavai olajként cseppentek gyűlöletének már-már hamvadó parazsára. Fellobbant, kapott a szón:

– Mindenki láthatta, ugyi? Még parancsolni merészel a mi házunkban! Azt is megtiltaná, hogy cigarettázunk a saját vackunkban! Hát hol füstöljön az ember? Álljon ki az udvarra, a csillagok alá, s ott dermedzzen a hidegben, amíg elszív egy cigarettát! Egyéb sem kéne!

Szögletes, csakazértis mozdulatokkal előkotorta a tárcáját, s olyan vastag cigarettát sodort, amilyent tán soha életében.

– Gyilkolni jár ide – mondta Kuri.

– Hát ki parancsol a mi házunkban? – hajtogatta Gergely.

– Meg kell tanítani móresre ezt a hetyke úrfit. Meg!

– De nagyon! Én meg! Meglátják! – fenekedett Gergely, s dacos fejtartással, nyakát hátraszegve fújta a füstöt. Akkorákat szippantott, hogy a szeme is kimeredt tőle.

Csakazértis, mert az orvos megtiltotta!

A füst felszállt a mennyezet alá, s körülöngte a mesztergerendát.

Gergely előrehajolt, s egy tömött felhőnyit jól rálehel a bátyja arcára. Még el is röhintette magát: mit szólna ehhez az orvos? Most parancsolgasson!

Kéjes ellenkezés volt valamennyi mozdulata.

Sári nén nem szólt, férfiak dolga. Gergely tudja, mit csinál.

Hanem a beteg, amikor a füst ellepte sárga pergamen-arcát éledezni kezdett, nagy erőfeszítéssel dobott egyet ványadt testén, s felköhögött. Keserves kínlódás volt minden moccanása.

Gergelyből kurjantva tört ki az önelégült öröm:

– Na látják! Most már biztos, hogy él!